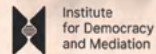

Međunarodni dan Roma:
ŽIVOT U RUŠEVINAMA
NEISPUNJENIH
OBEĆANJA

ANALIZA POLOŽAJA ROMA / ROMKINJA
U CRNOJ GORI

GRADANSKA
ALIJANSA
Civic Alliance - Aleanca Qytetare

Analiza je izrađena uz podršku regionalnog projekta SMART Balkan – Civilno društvo za povezan Zapadni Balkan kojeg implementira Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Centar za istraživanje i kreiranje politika (CRPM) i Institut za demokratiju i posredovanje (IDM), a finansijski podržava Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Sadržaj analize je isključiva odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške ili SMART Balkan konzorcijuma.

Naziv analize:

**Međunarodni dan Roma:
Život u ruševinama neispunjenih obećanja**

Izdavač:

Civic Alliance - Aleanca Qytetare

Za izdavača:

Milan Radović

Urednici:

Jelena Ristović, Ivan Radulović, Danijela Darmanović

Prelom i dizajn:

Studio Fler

Štampa:

Studio Fler

Tiraž:

100 primjeraka

Godina i mjesto izdanja:

April 2025, Podgorica

Sadržaj

I Uvod.....	5
II Demografski pregled.....	7
III Institucionalni okvir za zaštitu prava Roma / Romkinja.....	9
IV Vodeći izazovi.....	10
V Tragedija pod Volujicom.....	12
VI Preporuke	17

I Uvod

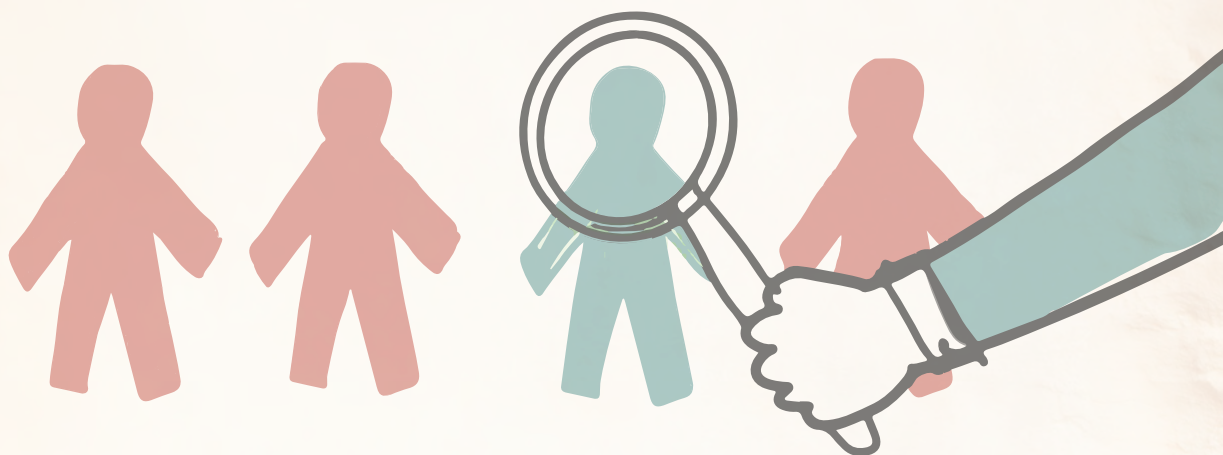
U Crnoj Gori, kao i u mnogim društvima u tranziciji, postoji izražena razlika između normativne posvećenosti ljudskim pravima i stvarnosti u kojoj žive najranjivije grupe. Iako se država formalno obavezala na poštovanje principa jednakosti i inkluzije, u praksi, marginalizovane zajednice i dalje ostaju na periferiji društvenih tokova. Među njima, Romi su posebno pogođeni višestrukom diskriminacijom, koja se ne ogleda samo u ekonomskom siromaštvu, već i u duboko ukorijenjenim predrasudama, ograničenom pristupu osnovnim uslugama i institucionalnoj ravnodušnosti prema njihovim problemima.

Uprkos postojanju brojnih strategija, međunarodnih obaveza i deklarativne podrške njihovoj integraciji, svakodnevni život Roma u Crnoj Gori i dalje je obilježen socijalnom isključenošću i uskraćenim pravima. Sistematska diskriminacija prisutna je u svim oblastima – od obrazovanja i zapošljavanja, preko stanovanja i zdravstvene zaštite, do političkog učešća i pravne jednakosti. Njihova naselja su često fizički izolovana, sa lošim infrastrukturnim uslovima, dok su predrasude koje ih prate duboko ukorijenjene u društvenoj svijesti. Sve ovo čini da Romi u Crnoj Gori i dalje budu tretirani kao građani drugog reda.

Međunarodni dan Roma, iako prilika za proslavu borbe za ravnopravnost i dostojanstven život, za mnoge Rome u Crnoj Gori ostaje podsjetnik na neispunjena obećanja i tešku svakodnevicu. Tokom proteklih godina, kreirane su mnoge kratkoročne i dugoročne strateške aktivnosti s ciljem smanjenja društvenog jaza i poboljšanja kvaliteta života Roma u Crnoj Gori. Međutim, realnost pokazuje da su ovi naponi često ostajali na papiru, bez konkretnih i dugotrajnih rješenja. Pripadnici romske zajednice i dalje se suočavaju sa sistemskom diskriminacijom, preprekama u obrazovanju, otežanim pristupom zdravstvu i katkad nemogućnošću ostvarivanja osnovnih ljudskih prava.

Iz tog razloga, tim Građanske alijanse odlučio je da kroz analizu aktuelnih izazova sa kojima se romska zajednica u Crnoj Gori suočava istraži kako crnogorske institucije i društvo tretiraju njihova prava i svakodnevne potrebe. Naša namjera je da ovu analizu koristimo kao alat za pružanje detaljnog uvida u postojeće prepreke i izazove, sa posebnim naglaskom na one aspekte koji zahtijevaju hitnu reakciju i sistemsku promjenu. Analiza se oslanja na konkretne primjere, kao što je slučaj požara u barskoj romskoj zajednici 2024. godine, koji je imao tragične posljedice. Ovaj događaj je ukazao na ozbiljne nedostatke u reakciji nadležnih institucija u kriznim situacijama, ali i na šire sistemske prepreke koje se odražavaju na njihov svakodnevni život.

Pored ovoga, analiza obuhvata i druge izazove sa kojima se Romi suočavaju u obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu, kao i specifične oblike socijalne isključenosti poput prisilnih brakova. Na kraju analize, predstavljene su konkretne preporuke institucijama i organizacijama koje rade sa romskom zajednicom, usmjerene na smanjenje diskriminacije, unapređenje integracije i razvoj održivih rješenja koja mogu doprinijeti inkluziji romske zajednice u društvo. Cilj ove analize nije samo identifikovanje problema, već i pružanje konstruktivnih sugestija za institucionalne promjene koje će dovesti do stvarnih poboljšanja u životima Roma u Crnoj Gori.

II Demografski pregled

Demografski podaci predstavljaju osnov za razumijevanje položaja romske zajednice u Crnoj Gori, omogućavajući preciznije sagledavanje njihovog broja, prostorne distribucije i trendova koji oblikuju njihov društveni status.

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2023. godine, u Crnoj Gori živi 5.629 osoba koje su se izjasnile kao Romi, što čini približno 0,90% ukupnog stanovništva. Ovi podaci ukazuju na smanjenje u odnosu na Popis iz 2011. godine, kada je registrovano 6.251 pripadnika romske zajednice, odnosno 1% ukupnog stanovništva.¹

Analizirajući teritorijalnu zastupljenost Roma, podaci iz popisa 2023. godine pokazuju da najveći broj Roma živi u glavnom gradu, Podgorici, gdje je registrovano 3.431 pripadnika ove zajednice. U ostalim većim opštinama, podaci su sljedeći: Bar broji 158 Roma, Bijelo Polje 134, a Nikšić 418.²

Upoređujući ove rezultate sa zvaničnim rezultatima popisa iz 2011. godine, primjetan je pad broja Roma u svim većim opštinama. Tada je u Podgorici bilo evidentirano 3.988 Roma, u Baru 203, u Bijelom Polju 334, a u Nikšiću 483.³

Smanjenje broja pripadnika romske zajednice može ukazivati na više faktora, uključujući unutrašnje migracije unutar Crne Gore, emigraciju ka inostranstvu, ali i moguće promjene u metodologiji popisivanja i etničkog izjašnjavanja.

Kao jedan od glavnih razloga smanjenja broja pripadnika romske zajednice u zvaničnim statistikama mogu se posmatrati migracije, kako unutar zemlje, tako i izvan njenih granica. Teški ekonomski uslovi, diskriminacija na tržištu rada i ograničen pristup osnovnim uslugama često primoravaju Rome da napuste svoja dosadašnja prebivališta u potrazi za boljim životnim prilikama. Unutrašnje migracije se najčešće odvijaju iz manjih gradova ka većim urbanim centrima, dok se međunarodne migracije Roma iz Crne Gore dominantno odvijaju prema zemljama

---

1 Vijesti, Rezultati popisa: Crnogoraca 41,12 odsto, Srba 32,93, Bošnjaka 9,45, Albanaca 4,97, Rusa 2,06, Muslimana 1,63, dostupno na: https://www.vijesti.me/vijesti/politika/728414/rezultati-popisa-crnogoraca-4112-odsto-srba-3293-bosnjaka-945-albanaca-497-rusa-206-muslimana-163?utm_source=chatgpt.com (05.03.2025)

2 Uprava za statistiku Crne Gore (MONSTAT), Saopštenje 135/2024, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova, 2023. godine - Stanovništvo Crne Gore prema nacionalnoj odnosno etničkoj pripadnosti, vjeri, maternjem jeziku i jeziku kojim se uobičajeno govori, 2024., dostupno na: https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovništva%202023%20II_cg.pdf (05. 03. 2025.)

3 DEFACTO Consultancy, IDENTIFIKACIJA I MAPIRANJE RELEVANTNIH IZAZOVA SA KOJIMA SE SUOČAVA ZAJEDNICA ROMA I EGIPĆANA U CRNOJ GORI, Program Romacted, 2019, dostupno na: <https://rm.coe.int/analiza-situacije-crna-gora-romacted/1680a0154d> (06.03.2025)

Zapadne Evrope, gdje u nekim slučajevima traže azil ili ekonomske mogućnosti koje im ovdje nijesu bile dostupne.

Osim migracija, na smanjenje broja Roma u popisnim podacima može uticati i način na koji se pripadnici ove zajednice izjašnjavaju tokom popisa. U nekim slučajevima, pojedinci mogu odlučiti da ne istaknu svoju etničku pripadnost, bilo zbog straha od stigmatizacije, želje za lakšom integracijom u većinsku populaciju ili osjećaja nesigurnosti. Ovakav trend nije rijedak u društvima gdje su predrasude prema određenim etničkim grupama i dalje prisutne, a može biti dodatno pojačan ukoliko ne postoje adekvatni mehanizmi za zaštitu i osnaživanje manjinskih zajednica.

Pored migracija i pitanja etničkog izjašnjavanja, određeni demografski procesi mogu doprinijeti promjeni broja Roma u Crnoj Gori. Faktori kao što su stopa nataliteta, mortaliteta i opšta starosna struktura populacije igraju važnu ulogu u ovim statistikama. Poznato je da romska zajednica u Crnoj Gori često ima ograničen pristup zdravstvenoj zaštiti, što može uticati na očekivani životni vijek i opšti prirodni priraštaj. Loši životni uslovi, nedostatak sanitacije i nedovoljna zdravstvena edukacija dodatno povećavaju zdravstvene rizike, što može imati dugoročne posljedice na demografsku sliku zajednice.

III Institucionalni okvir za zaštitu prava Roma / Romkinja

Zaštita prava Roma u Crnoj Gori oslanja se na širok normativni i institucionalni okvir koji formalno garantuje jednakost i nediskriminaciju. Ustav Crne Gore, kao najviši pravni akt, potvrđuje načelo ravnopravnosti svih građana i zabranjuje svaku vrstu diskriminacije, uključujući onu zasnovanu na etničkoj pripadnosti. Osim toga, Zakon o manjinskim pravima i slobodama pruža poseban pravni okvir za zaštitu manjinskih naroda, uključujući Rome, garantujući im pravo na očuvanje jezika, kulture i identiteta, kao i na adekvatan institucionalni tretman.

Međutim, uprkos normativnoj usklađenosti sa evropskim standardima, implementacija zakona ostaje ograničena, što potvrđuju i nalazi iz izvještaja Evropske komisije. Iako je crnogorsko zakonodavstvo nominalno u skladu sa međunarodnim obavezama, Romi i dalje predstavljaju jednu od najranjivijih društvenih grupa, suočenu sa sistemskom diskriminacijom, socijalnom isključenošću i ekonomskom marginalizacijom.

Na institucionalnom nivou, ključnu ulogu u zaštiti prava Roma ima Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, koje je zaduženo za sprovođenje manjinskih politika i praćenje njihove realizacije. Pored toga, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) ima mandat da postupa po pritužbama građana u slučajevima diskriminacije i povrede ljudskih prava. Iako su ove institucije formalno odgovorne za zaštitu i unapređenje položaja Roma, njihova efikasnost često zavisi od političke volje i dostupnih resursa.

Dodatni mehanizmi zaštite uključuju manjinske savjete, koji imaju savjetodavnu ulogu i predstavljaju most između manjinskih zajednica i institucija. Međutim, njihova uloga u stvarnoj zaštiti prava Roma često je ograničena, budući da nemaju dovoljno kapaciteta i uticaja da pokrenu suštinske promjene.

Crna Gora je takođe ratifikovala ključne međunarodne konvencije u oblasti zaštite manjinskih prava, uključujući Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina Savjeta Evrope i Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Ipak, izvještaji međunarodnih organizacija konstantno ukazuju na potrebu za poboljšanjem implementacije postojećih zakona i strategija.

Poseban izazov predstavlja sprovođenje strateških dokumenata, poput Strategije manjinske politike 2024-2028. godine, koja prepoznaje Rome kao posebno ranjivu grupu i naglašava potrebu za unapređenjem njihovog položaja. Međutim, problem ostaje nedovoljno efikasna primjena ovih mjera, što se ogleda u sporoj realizaciji akcionih planova, nedovoljnoj koordinaciji institucija i neadekvatnoj raspodjeli finansijskih sredstava.

IV Vodeći izazovi

Romi u Crnoj Gori suočeni su sa brojnim sistemskim preprekama koje utiču na njihov društveni status, ekonomske mogućnosti i kvalitet života. Istina, u posljednjih par decenija preduzeti su brojni koraci ka njihovoj integraciji, međutim različita istraživanja pokazuju da marginalizacija i dalje ostaje ozbiljan problem. Kao oblasti u kojima se pripadnici romske zajednice suočavaju sa najvećim preprekama najčešće se ističu: obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i pristup pravima i institucijama.

Kvantitativno istraživanje obrazaca diskriminacije prema manjinama u Crnoj Gori, koje je Građanska alijansa sproveda u saradnji sa Institutom Damar u junu 2024. godine, pruža uvid u ozbiljnost problema sa kojim se suočavaju Romi i Romkinje u ovoj zemlji. Od ukupno 1000 ispitanika, preko 75% smatra da su Romi i Romkinje suočeni sa diskriminacijom u Crnoj Gori, što ukazuje na široko rasprostranjeno mišljenje da se ova manjinska grupa suočava sa ozbiljnim izazovima.⁴

Podaci istraživanja pokazuju da čak 69% ispitanika veruje da su Romi i Romkinje najviše diskriminirani u oblasti zapošljavanja, gde je pristup tržištu rada značajno ograničen, što doprinosi njihovoj ekonomskoj marginalizaciji. Takođe, istraživanje ukazuje da 47% ispitanika smatra da postoji visok nivo diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite. Ovaj problem je dodatno pogoršan ograničenim pristupom osnovnim zdravstvenim uslugama, koji rezultira lošijim zdravstvenim ishodima za ovu zajednicu.⁵

Pored ovih izazova, pristup obrazovanju takođe predstavlja značajnu prepreku za Rome i Romkinje. Diskriminacija u obrazovnom sistemu, zajedno sa ekonomskim i socijalnim faktorima, dovodi do smanjenih mogućnosti za obrazovanje i lični razvoj, čime se dodatno produbljuju njihove socijalne i ekonomske razlike u odnosu na većinsku populaciju. Ovi faktori zajedno imaju dugoročne posljedice na društvenu integraciju Roma i Romkinja, što čini neophodnim hitne i koordinisane mjere u cilju rješavanja ovih pitanja.

Prema istraživanju koje je u periodu od 2024-2025. godine sproveo Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore „Defendologija“, uz podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, a koje se odnosi na položaj pripadnika romske i egipćanske populacije, situacija u Podgorici kao glavnom gradu Crne Gore ukazuje na ozbiljne socijalne izazove. Više od polovine ispitanika (542) bilo je iz Podgorice, a 64% njih je zaposleno. Međutim, dvije trećine ispitanika iz Glavnog grada funkcioniše sa mjesečnim primanjima do 300 eura, dok petina ima prihode u rasponu od 300 do 500 eura. Zabrinjavajuće je da skoro 60% ispitanika iz Podgorice

---

4 Jovana Davidović Vuletić, Kvantitativno istraživanje obrasca diskriminacije prema manjinama u Crnoj Gori, Građanska alijansa, 2024, dostupno na: <https://gamn.org/wp-content/uploads/2024/08/Obrasci-diskriminacije-manjina.pdf> (07.03.2025)

5 Ibidem, str. 8

nije završilo školu, dok je deset odsto njih izjavilo da su oni ili članovi njihovog domaćinstva bili prinuđeni da se bave prosjačenjem, što je rezultat nemogućnosti zapošljavanja. Svi ispitanici su se izjasnili da podržavaju zakonske mjere protiv ugovorenih, odnosno dječjih brakova. Ovi podaci jasno ukazuju na to da, uprkos urbanizaciji, marginalizacija i dalje duboko pogađa romsku zajednicu u glavnom gradu, što zahtijeva hitnu pažnju i implementaciju odgovarajućih društvenih i obrazovnih politika.⁶

S obzirom na specifične društvene i kulturne okolnosti, dodatni izazov predstavljaju i dječji brakovi, koji su, prema istraživanjima, još jedan oblik sistemske diskriminacije koji opterećuje romsku zajednicu. UNICEF-ovo istraživanje o dječjim brakovima u Crnoj Gori ukazuje na ozbiljan problem, jer je među romskim djevojčicama stopa dječjih brakova znatno viša u odnosu na većinsku populaciju. Naime, prema podacima istraživanja koje su sproveli UNICEF i MONSTAT 2018. godine, više od trećine romskih i egipćanskih djevojaka u dobi od 15 do 19 godina već je u braku ili živi sa partnerom. Takođe, prema nalazima istraživanja 59% Romkinja i Egipćanki sa niskim obrazovanjem ili bez ikakvog formalnog obrazovanja udaje se prije navršene 18. godine. S druge strane, među onima koje završe srednju školu taj broj pada na 25%.⁷

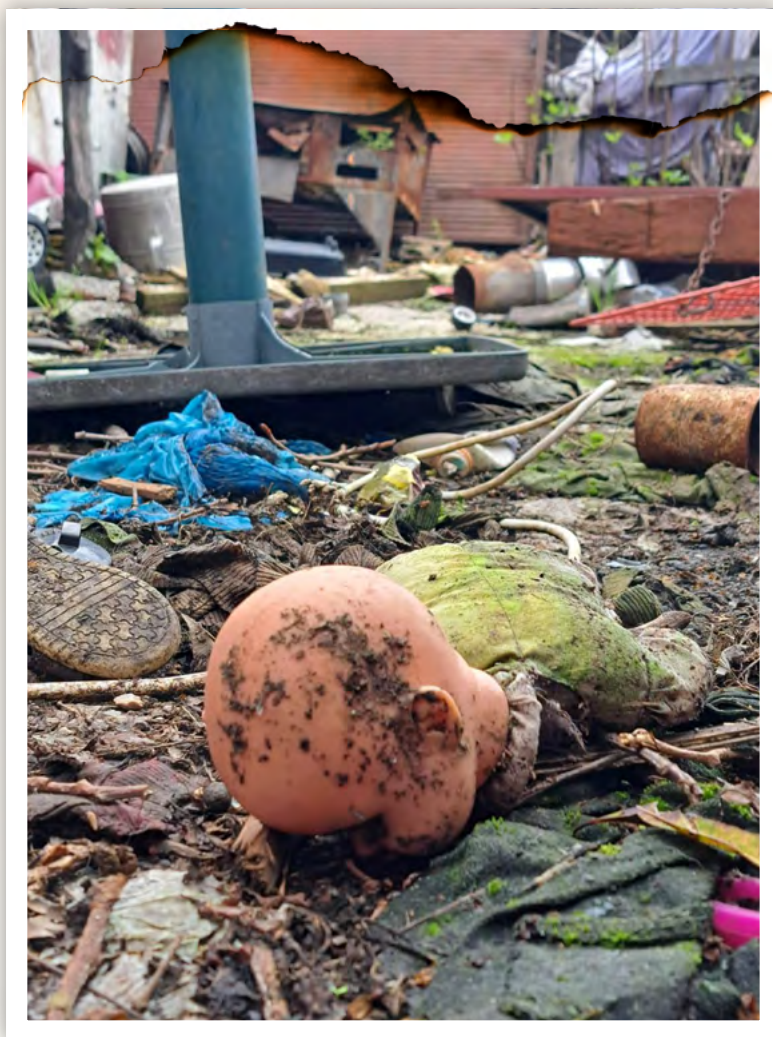
6 Vijesti, Istraživanje “Defendologije”: Romi i Egipćani i dalje na margini, dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/751550/istrazivanje-defendologije-romi-i-egipcani-i-dalje-na-margini> (07.03.2025.)

7 UNICEF, Dječji brakovi – kršenje ljudskih prava, dostupno na: <https://www.unicef.org/montenegro/price/dje%C4%8Dji-brakovi-kr%C5%A1enje-ljudskih-prava-0> (08.03.2025.)

V Tragedija pod Volujicom

Da su Romi u Crnoj Gori suočeni sa teškom stvarnošću najbolje oslikava primjer romske porodice Bisljimi iz Bara, koja ovaj dan dočekuje prepuštena neizvjesnosti i borbi za osnovne životne potrebe.

Prošlo je više od godinu dana od razornog požara u naselju pod Volujicom, u kojem su tragično stradala četiri člana porodice Bisljimi, dok su mnogi preživjeli ostali bez krova nad glavom. Danas, umjesto obećane sigurnosti, na mjestu njihovih nekadašnjih domova nalaze se tragovi izgubljenih života, a preživjeli se suočavaju sa siromaštvom, nesigurnim uslovima života i institucionalnim ćutanjem.

foto izvor: Građanska alijansa - požarom zahvaćeno naselje pod Volujicom

Fatmir Bisljimi, koji je 15. februara 2024. godine u vatrenoj stihiji izgubio suprugu, kćerku i dvoje unučadi ističe da je od samog početka postupao u skladu sa preporukama nadležnih, vjerujući u data obećanja.

Neposredno nakon tragedije, tadašnje Ministarstvo rada i socijalnog staranja, predvođeno ministarkom Nišić, obezbijedilo je privremeni smještaj na Ivanovim koritima za oko osamdesetoro preživjelih.

Kada mu je ponuđen privremeni smještaj na Ivanovim koritima, Fatmir Bisljimi je prihvatio ponudu zajedno sa svojom porodicom, uvjeren da će tamo boraviti samo kratko, dok se ne pronađe trajno rješenje. Međutim, kako navodi, kada je prvobitno najavljeni rok boravka probijen, odlučio je da sa porodicom napusti smještaj i vrati se u Bar.

Kako tvrdi, iako su imali krov nad glavom i redovne obroke, izolovanost od zdravstvenih ustanova i neadekvatni uslovi za djecu učinili su njihov boravak na toj lokaciji neodrživim.

Ministarstvo je potom finansiralo njihov smještaj u Sutomoru, ali su, nažalost, ubrzo naišli na nove probleme – stanodavci su ih, pod pritiskom komšija, zamolili da napuste stan poslije svega nekoliko dana.

„Kratko, samo tri-četiri dana, pa su nas iselili. Puno djece, mnogo porodica, komšije nijesu dale tu da živimo“, prisjeća se Bisljimi.

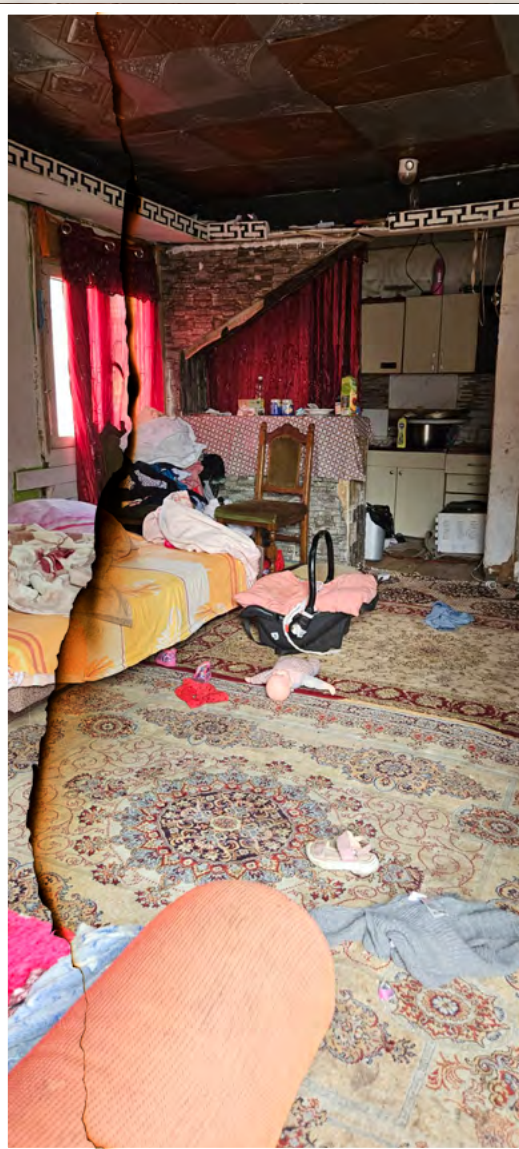
U daljoj potrazi za krovom nad glavom, odlaze u Šušanj, gdje su se, bez ikakve podrške, nastanili u blizini autobusnog stajališta. Odluka da se zadrže u Šušnju proizašla je iz činjenice da Fatmirov brat već dvije decenije boravi na tom području, gdje je izgradio objekat u kojem stanuje. U nadi da će blizina porodice bar djelimično olakšati tešku situaciju, Fatmir odlučuje da sa najbližima makar privremeno ostane tu.

U improvizovanim kamp-prikolicama i u ruševinama nekadašnjeg javnog toaleta, bez struje i vode, članovi porodice Bisljimi, među kojima veliki broj djece, bili su primorani da provedu zimu u krajnje nehumanim uslovima.

Danas, porodica Bisljimi strahuje da ni ovo rješenje neće dugo potrajati. Kako kažu, saznali su da zemljište na kojem borave ima vlasnika i da će i ovo privremeno utočište uskoro biti uklonjeno.

„Sad će da se ruši i ovo, za koji dan. Hoće da se ovo miče sa ovog prostora“, kaže Fatmir Bisljimi, dodajući da ne zna gdje će nakon toga otići.

Neizvjesnost oko krucijalnih pitanja njihovu borbu za opstanak čini sve težom. Bez stabilnih izvora prihoda, primorani su da se oslanjaju na sakupljanje sekundarnih sirovina i prosjačenje, što je jedini način da obezbijede osnovne životne potrebe. Situaciju dodatno otežava neregulisano pitanje boravka najmlađih članova, zbog čega nemaju pristup socijalnoj pomoći niti mogućnost potencijalnog uključivanja u opštinske stambene programe.

foto izvor: Građanska alijansa - trenutno prebivalište porodice Bisljimi u Šušnju

Fatmir Bisljimi navodi da je ipak bilo članova njegove porodice čije je stambeno pitanje riješeno, te da njih sedmoro-osmoro trenutno boravi u stanu koji im je ustupljen u jednom barskom naselju. Ipak, kako ističe, ostaje nejasno po kojem kriterijumu je odlučeno ko će dobiti tu mogućnost. „Ne znam kako su birali, ko može da dobije, a ko ne. Ja sam u požaru izgubio četvoro najbližih, a i dalje nemam nikakav smještaj“, kaže on.

Pored egzistencijalnih problema, članovi porodice Bisljimi suočavaju se i sa teškim psihološkim posljedicama požara. Iako su preživjeli tragediju koja ih je trajno obilježila, ističu da im nijedna institucija nije pružila adekvatnu psihološku pomoć i podršku.

foto izvor: Građanska alijansa - požarom zahvaćeno naselje pod Volujicom

Važno je naglasiti da je dan nakon tragedije opština Bar opredijelila 12.000 eura za pomoć porodicama žrtava, što je tada ulilo nadu da će dugoročno rješenje stići jednako brzo. Ipak, iako je prvobitna reakcija bila ohrabrujuća, trajno stambeno rješenje, koje je najavljivano, nikada nije realizovano. Dodjela zemljišta i izgradnja objekta ostali su samo na obećanjima.

Uprkos svemu, porodica Bisljimi i dalje čeka odgovore, ali njih – kako tvrde – nema mjesecima.

„Posljednjih četiri, pet mjeseci – ni traga ni glasa od bilo koga“, ističe Fatmir Bisljimi, dodajući da su ranije predstavnici institucija dolazili, bilježili stanje i odlazili, ali bez konkretnih odgovora. Sada, kako kaže, nema više ni toga – prepušteni su sami sebi, bez ikakvih informacija o tome šta dalje mogu da očekuju.

Sistemska rješenja i dalje ostaju zarobljena u administrativnim lavirintima, dok podjele resora, preklapanje nadležnosti i stalne institucionalne promjene donose samo nova obećanja, ali ne i konkretne rezultate. Iako su usvajane strategije i akcioni planovi, njihova primjena izostaje, a ne postoji ni kontinuirana praksa koja bi osigurala trajnu podršku romskoj zajednici. Na terenu je slika potpuno drugačija od one koju političari predstavljaju u javnosti. U praksi, institucije ne djeluju sistemski i odgovorno, već reaguju samo u trenucima krize, dok dugoročna rješenja ostaju nedostupna.

foto izvor: Gradanska alijansa - požarom zahvaćeno naselje pod Volujicom

Više od godinu dana nakon požara, porodica Bisljimi i dalje čeka odgovore, dok njihova sudbina ostaje zarobljena u ruševinama neispunjenih obećanja. Problemi najranjivijih ne smiju ostati tek prolazni naslovi u medijima, niti njihova patnja privremena tema javnog diskursa. Bez stvarne političke volje i konkretnih koraka, njihova svakodnevica ostaje sinonim za institucionalnu ravnodušnost, a obećanja prazne riječi koje blijede pred teretom stvarnosti.

V Preporuke

Kako bi se osiguralo dugoročno i održivo rješavanje problema sa kojima se suočava romska zajednica u Crnoj Gori, Građanska alijansa smatra da je neophodno preduzeti niz konkretnih koraka koji će dovesti do suštinskih promjena u institucionalnom pristupu i društvenom odnosu prema ovoj populaciji. Stoga, Građanska alijansa prostor za napredak vidi u sljedećim oblastima.

Prvi korak mora biti jačanje institucionalne podrške kroz unapređenje zakonskih i strateških okvira koji regulišu prava Roma. Potrebno je osigurati da institucije ne budu samo formalni garant prava, već i aktivni akteri u njihovoj zaštiti i sprovođenju. To podrazumijeva efikasniju koordinaciju između različitih ministarstava, lokalnih samouprava i nevladinih organizacija, kao i veću transparentnost u radu institucija koje su zadužene za socijalnu inkluziju. Takođe, nužno je osigurati da institucije prepoznaju specifične potrebe romske zajednice, naročito u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja, kako bi se obezbijedile ciljno usmjerene mjere za njihovu bolju integraciju.

Osim toga, romska zajednica često ostaje isključena iz procesa donošenja odluka, što dodatno produbljuje jaz između deklarativnih politika i stvarnih potreba ove populacije. Uspostavljanje lokalnih savjeta ili komisija u kojima bi romski predstavnici imali aktivnu ulogu može biti ključan korak ka demokratizaciji procesa i donošenju odluka koje su utemeljene na realnim potrebama ove zajednice. Takav model bi omogućio romskoj zajednici da direktno utiče na oblikovanje politika koje se odnose na njihove specifične izazove, stvarajući time veću inkluziju i ravnopravnost.

Takođe, važno je uspostaviti sistem za praćenje i evaluaciju sprovođenja politika. Dosadašnja praksa pokazala je da mnoge strategije i akcioni planovi uglavnom ostaju mrtvo slovo na papiru, bez konkretnih rezultata na terenu. Kako bi se osigurala efikasnost javnih politika, neophodno je unaprijediti mehanizme redovnog monitoringa, koji bi omogućili još transparentniju analizu postignutih rezultata i pravovremene korekcije tamo gdje je potrebno. To podrazumijeva i jaču odgovornost nadležnih organa, koji bi trebali biti redovno ocjenjivani u pogledu njihovih postignuća u implementaciji zacrtanih ciljeva, sa jasnim indikatorima uspjeha.

Konačno, važno je nastaviti saradnju sa međunarodnim organizacijama i partnerima koji imaju iskustvo u zaštiti prava Roma. Kroz razmjenu dobre prakse i tehničku podršku, moguće je obezbijediti efikasnije mehanizme zaštite i inkluzije. Iskustva iz zemalja koje su uspješnije riješile slične izazove mogu poslužiti kao smjernice za unapređenje domaćih politika i praksi. Takođe, međunarodne organizacije mogu pružiti potrebnu ekspertizu u oblastima kao što su zaštita ljudskih prava, obrazovanje, zapošljavanje i socijalna zaštita, čime bi se povećao kvalitet mjera koje se sprovode u Crnoj Gori.

Dosljedna primjena ovih preporuka može dovesti do suštinskih promjena i osigurati da romska zajednica ne ostane marginalizovana, već postane ravnopravni dio društva sa jednakim pravima i mogućnostima. Efikasna integracija Roma ne samo da bi poboljšala njihov kvalitet života, već bi i doprinijela opštem društvenom prosperitetu, jer bi se omogućilo svim građanima Crne Gore da doprinesu društvu na temelju svojih sposobnosti i potencijala.

